

Да пазим природата!



Станка Цонкова

(Най-сетнештана възможно открито да се заговори за тежкото екологично състояние на нашата страна. Събирала прах с години в дебели папки с клеймо „За служебно ползване“, днес истината излиза наяве. За нея разговарям с Ботьо Захаринов, главен директор в Държавния комитет за опазване на околната среда, и с д-р Цветан Кардашев, един от основателите на „Екогласност“, член на неговата контролно-ревизионна комисия, както и на националния съвет на Зелената партия.



Георги Панакочев: Как оценявате новата обстановка в страната и как тя ще се отрази на усилията за опазване на околната среда?

Ботьо Захарinov: Новата обстановка, която се характеризира, най-общо казано, е разкрепостяване на социалното мнение, на досегашните норми, с премахване на постулатите на сталинския модел на социализма, естествено, има отражение и върху такъв жизненоважен проблем, какъвто е новата екологична политика на страната. Най-общо тази политика беше овертапа с решенията на Политбюро от май 1989 г.

Тя е една закономерност, която има и своя фундамент. Той е цялата система от постиженията на природозащитната дейност у нас, всичко направено досега, но в него не липсва и конкретно предизвикателство за кореново преустройство. Действителното природозащитно законодателство вече е изчерпало своите възможности, то вече не отговаря на изискванията на времето, а от друга страна — налице са и нови реалности, кореново обновление на съществуващия обществен строй.

Г. П.: Кои са кървящите язви в екологията у нас сега?

Б. З.: Без да се подценяват положителните резултати от всичко направено досега, екологичните проблеми имат своята острота в няколко направления. Факт е замърсяването на въздуха, най-вече в големите градове. Това са София, Варна, Русе, Пловдив, Бургас... След тях идват някои „натоварени промишлени средоточия“ като Средногорие, Дебеля, Димитровград, Разлог и други.

Г. П.: Доколко това са язви или вече са се превърнали в опасни туморни образувания?

Б. З.: Трябва да отбележа, че по всеки един от тези обекти, взети поотделно, вече е направено нещо, но то явно е недостатъчно, след като съществува такова напрежение сред населението на тези места. Известно е колко много например беше направено за Русе.

Г. П.: Как Държавният комитет за опазване на околната среда възнамерява да взаимодейства с „Екогласност“? Известно е,

че движението вече има широка подкрепа.

Б. З.: Преди да отговоря пряко на този въпрос, ще кажа, че тук съществува един много основен проблем — за оперативната и всекидневната информация. Проблем над проблемите според мен сега е създаването на общонационална автоматизирана информационна система, т. е. онзи чистотехнически елемент от цялостната система за опазване на природната среда, който да позволи във всички точки на страната постоянно да получаваме информация за нейното състояние. Сега се изгражда такава система. Предвижда се тя да има около 20 диспечерски пункта из цялата страна, които ще покриват цялата ѝ територия, както и в „промишлените средоточия“, за които стана дума. С тяхна помощ ще бъде отстранена субективната човешка дейност. Данните ще подават информация, която ще бъде обработвана и записвана на основата на пълна компютъризация в рамките на мрежа, чийто централен диспечерски пункт ще бъде изграден в София, в нашия научен институт. Сам разбирате, че всичко е свързано с влагането на големи средства, в това число и на много валута. Плановите ни са още през 1990 г. да бъде съоръжена столицата, след което да се премине към големите градове и територията на страната. Колкото до взаимодействието ни с „Екогласност“ дължа да кажа, че ние бяхме едно от първите държавни учреждения, които влязоха в контакт с дружеството. И това стана много преди историческия пленум на 10 ноември 1989 г. Контактите ни датират още от март 1989 г., когато по наша идея заедно с „Екогласност“ участвахме в организираната общоградска екологична среща в София. По-късно имаме няколко срещи с ръководството на това сдружение — Петър Слабаков, Александър Каракачанов, Пирин Воленичаров, Петър Берон. Ще отбележа, че им предадохме информация — нормативни документи, стандарти за пределно допустими концентрации на замърсяванията във водата, въздуха, почвата. Освен това по време на „Екофорума“ в края на октомври 1989 г. в организиранияте три мероприятия на „Екогласност“ в кино „Петър Берон“ участваха и наши специалисти, като последното от тях бе открита дискусия с Комитета. На дискусията тогава се договорихме да организираме среща между ръководството на Комитета и техни представители по въпроси, свързани с проекта за национална програма за опазване на природната среда и предложенията за нов законопроект по този повод.

Г. П.: Не ви ли се струва, че има сблъсък между емоциите, свързани с проблемите на околната среда и дейността на Държавния комитет за опазване на околната среда?

Б. З.: Когато става дума за сериозни неща, емоциите трябва да минат на заден план. Само разумният, обмислен и компетентен подход е в състояние да доведе до решаването на проблемите. Те имат и друга страна — как се коментират получените от нашите органи данни. Не бива, ползвайки някои екстремални стойности от моментното състояние на природната среда, да се търси сензационният ефект в средствата за

информация. Необходими са компетентни обяснения на обществеността, когато става дума за тези неща. Въпросът е за методологията за контрол на състоянието на водите, а не за отделни залпови замърсявания в даден момент. За проследяване на всеки елемент от природната среда е създадена строга научна методология. Реката има своя самопречистваща способност. И другите елементи в природата имат такава способност. Друг е въпросът, а той е основателен, че ние сме на предела на тези самопречистващи способности, тези естествени филтри на природата. Важно е данните да се ползват коректно и добронамерено.

Г. П.: Естествено възниква въпросът за превантивната дейност на Комитета и за ролята на пропагандните средства за нейното осъществяване?

Б. З.: Според мен нашата трябва да се разглежда в три посоки: на първо място е това, че сега създаваме Държавно управление за екологична експертиза, нещо което много липсваше досега. С други думи — залагаме контрола в самия зародиш на проблемите.

Повече от година функционира и управление за оперативен контрол, с така наречения „зелен телефон“, по който гражданите могат да подават сигнали и всякаква информация, свързана със състоянието на околната среда. Неговият номер е 65-30-35. Но проблемът засега е липсата на технически средства за контрол по подадените сигнали.

Третата посока е, че в Комитета бе създадена дирекция за пропаганда и работа с обществеността, на която аз съм главен директор. Направленията в нашата работа са няколко — образна и печатна пропаганда, контакти с обществеността и творчески съюзи, работа сред подрастващите и младежите за повишаване екологичното образование и култура и пр. Ако изходим от това, че пропагандата трябва да бъде директна, целенасочена, истинна, ясно е, че фотографията в пълна степен отговаря на тези изисквания. Оттук тя може да направи много при решаването на въпросите за опазването на околната среда. Нека помислим колко хора боравят със своите фотоапарати — не говоря само за професионалистите, но и за хилядите фотолюбители. Ако успеем да поддържаме будно тяхното гражданско съзнание по най-парливите проблеми на екологията у нас, те със своите документални кадри, биха ни помогнали много. Сигнал, подкрепен с фотоматериал, е неоспоримо доказателство за нарушения. Всеки, който притежава фотодокументи за извършени нарушения, в които са посочени мястото, времето и обстоятелствата, може да ни ги представи. Защо със съдействието на сп. „Българско фото“ да не се разработи тази тема, независимо от това, дали ще бъде фотоконкурс, постоянна рубрика или тематичен брой? Освен това могат да се организират изложби, конкурси и други съвместни инициативи, в които да се дава и положителната страна в усилията за опазването на природната среда. Защото красотата на българската природа е обратната страна на грозното, замърсеното.



Г. П.: Кои рани според д-р Цветан Кардашев са се превърнали вече в злокачествени туморни образувания?

Ц. К.: По време на Екофорума за мир през миналата есен група специалисти начело с Петър Берон огласи т. нар. „Черна книга“ на българската екология. В нея беше разкрита екологичната трагедия на страната в няколко насоки: наситеността на нашата земя, на нашето селскостопанско производство с пестициди, хербициди, с ред токсични вещества, нещо, в което сме на едно от първите места в Европа; посочени бяха шетите, нанесени от цветната металургия, изложени бяха пораженията от ТЕЦ-овете; разкрито бе какво означава чернобилската трагедия за българските условия на неинформираниост на населението. Оповестени бяха и някои други безобразия, които и досега не са изяснени напълно. Например на различни места у нас гръцки и италиански фирми са изгаряли нелегално тютюни, като са заплащали за това валута на правителството. И досега „нашите експерти“ не могат да дадат точен отговор за тежестта на пораженията от тези печалбарски сделки. Длъжен съм да отбележа още една книга, излязла преди „Черната книга“ — „Управление на екологичната политика“ от Тодор Божинов, бившият председател на КОПС. Тя се появи на бял свят в навечерието на Екофорума. В нея бяха изнесени потресаващи статистически данни за отражението на увредената жизнена среда върху здравето на населението, публикувани бяха факти за неэффективността на екологичната ни политика, за безсилието на екологичното ни законодателство, което при това е едно от добрите в света. По силата на командно-административната система обаче много от тези добри закони изобщо не се прилагат и спазват.

Г. П.: Кое е обзато между „Екогласност“ и Обществения комитет за екологична защита на Русе?

Ц. К.: Общото е, че и комитетът и сдружението до 10.XI. м. г. бяха преследвани от

властите, а заедно с това „отговорни другари“ твърдяха, че те не съществуват. Винаги в тези смели инициативи голям брой специалисти са доставяли и доставят информация, давали са и дават съвети и консултации на обществени начала. А пред нас е опитът на редица развити страни, където държавните, обществените и неформалните организации успешно си сътрудничат. Например в САЩ опоненти на правителството по проблемите на екологичната политика са 1 200 независими екологични движения.

Г. П.: В какво е смисълът на „Екогласност“?

Ц. К.: В Швеция е създадена проста апаратура, която дава възможност на обикновените граждани да извършват измервания на различни токсични и радиоактивни замърсявания на средата. Това са обикновено туристи, които по време на своите излети с помощта на тази апаратура, преносима, лека, с прости индикатори, могат да получат сравнително точни данни за замърсяванията. Там може да се ползува дори информация от светските и американските изкуствени спътници с помощта на друга, също евтина апаратура. Тя би могла да бъде доставена на „Екогласност“ по линия на сътрудничеството между независимите европейски екологични организации. Убеден съм, че голяма част от служителите на КОПС са добросъвестни хора, но когато получаваш заплатата отнякъде, не можеш да бъдеш истински независим експерт. Затова в цял свят е прието, че информацията е най-надеждна, когато държавните органи се дублират с независими експертни групи. Ако получените данни съвпадат, значи всичко е наред, ако има разлика, винаги може да се направи анализ и да се открие кой греша. Колкото повече са информационните канали, толкова по-пълна ще бъде информацията. Правилно е твърдението, че информационната система на КОПС е недостатъчна. Споменете си, че поради липсата на системни наблюдения и данни, нашата страна не беше в състояние преди време да докаже категорично замърсяванията, идващи от Румъния.

Г. П.: Вие няколко пъти споменахте за различните технически средства за наблюдение на изменението в околната среда. Какво според вас е мястото на фотографията сред тях?

Ц. К.: Знаете, че сега от космоса могат да се правят многоспектрални снимки на застрашените райони. Доколкото ми е известно, в нашата страна има апаратура, която може да обхване до 256 спектрални ивици. Тези снимки дават възможност да се изследва детайлно не само земната повърхност, но и подводните замърсявания. По тях може да се прави анализ на тектонични разломи — места, където може да се очаква земетресение, за търсене също на полезни изкопаеми и т. н. Ще кажа, че България е една от първите на Балканите в тази област — известни са изследванията на колектива на чл. кор. Димитър Мишев, които получиха широко международно признание. Информацията от нашите космически изследвания, ако се предостави на общест-

веността, ще бъде изключително полезна, защото ще стимулира населението да помага в осъществяването на държавната екологична политика. Така отново стигаме до нашия основен замисъл — колкото повече знаеш за риска, толкова по-активно ще работиш за неговото преодоляване. Колкото до армията български фотографии, тя би могла да окаже наистина голяма помощ. Спомям си серия снимки, направени от фотографии на ГДР по време на режима на Хонекер, и то направо в нелегални условия. В тези кадри те показваха ерозията на почвата, огромните замърсявания около металургични заводи и просто „взривиха“ обществеността с публикуването им във ФРГ. Ясно е, че и най-обикновеният гражданин би могъл да документира едни или други екологични неблагоприятности и с тях да привлече вниманието на специалистите. Разбира се детайлните анализ е работа на експертите. В редиците на „Екогласност“ вече има доста фотографии, които работят в тази насока. А колкото до Зелената партия, тя възнамерява да привлече неустеряни и алпинисти, които да проникнат в труднодостъпни райони в страната, да направят съответните снимки и с тях да бият тревога.

Г. П.: За нас, фотографите, има два подхода в отразяването на екологичните проблеми: или да показваме красотите на българската природа, или да снимаме безобразията, на които тя е подложена. Вие на кой подход сте привърженик?

Ц. К.: И двата са нужни. Ако прочетем внимателно класиците на българската литература, да речем Алеко Константинов, ще видим, че дори по негово време, когато екологичните проблеми у нас са били още в зачатък, преклонението пред природните хубости е свързано с призив за тяхното опазване.

Разговора води:
Георги Папачков

